שחלקוה אחין או שותפין טהורה. תימה דאמר בסוכה (פ"ק דף טז.) מנה מעומאה אבריס כגון אריכה ושתי כרעיים. ולי נראה דהתם מיירי שיכול[ב] להחזירה כאשר בתחלה ולתקנה שהכרעים בעין והדיוט יכול להחזירה. וא"ת אמאי לא פריך הכא מכל כלי שנשבר וטהור אלמא כיון דפגומה פרח לה טומאה ול"ל דשאני התם שאינו ראוי עוד להשתמש הכלי יחד ולקבל טומאה אפילו מכאן ולהבא ולא הוי דומיא דשלשה בני אדם דהוו ראוים עוד להשתמש לזמון:

שמש מצרפן לזמון. וה"ה בשני בתים[א] ובני אדם עומדים ומשמשין מזו לזו מצטרפין[ב] וכן איתא בירושלמי ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך והא דקתני במתני' בית [אחד] משום חדוש דסיפא דאפילו בבית אחד אם לא[ג] אין מזמנין וכן בבית חמנים כשאוכלים בחופה בב' בתים ובני אדם משמשין מזו לזו מצטרפין ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך: **בורא** פרי העץ ונוטלין ממנו לידים. פירש"י כי לא נתן לתוכו מים לא הוי אלא כמי פירות ומכאן משמע דמי פירות כשרין לנטילת ידים ויש לחלק[א] בין הני דאמרינן בפרק כל הבשר (דף קז.) לחזותא קפדינו[ד] ומיהו יש מפרשים לנטילת ידים בעינן מים לכתיב וידיו לא שטף במים[ה]:

כמאן אזלא הא דאמר שמואל וכו' **בר' אליעזר.** לכאורה משמע ממילי דאמר ר"א נוטלין וכו'. ומימה דאמרינן בפרק במה טומנין (ל' נ:) אימר דאמר שמואל במידי דלא ממאים במידי דממאים מי אמר וא"כ היכי מוקים לה הא דשמואל כר"א דהא יין מידי דממאים בנטילת ידים ובמידי דממאים מודה שמואל ועוד קשה דהכא משמע דאין הלכה כשמואל מדמוקי לה כר"א ובפרק שני דביצה (ד' כא.): קאמר אמתא דגמ' דסופני[ו] לאיתויה בי"ט דמטלטלין להו אגב רפתא[ז] כשמואל משמע דקי"ל כוותיה וי"ל דהכא לא קאמר אלא לדברי ר"א[ח] דסבר לה כשמואל ועדיפא מייני קאמר שמתיר אפילו היכא דממאים ולא נחת כאן אלא לפרש טעמא דר"א כדפירשנו ובה"ג אמר דהלכה כדבון דהכא והלכה כמי כשמואל דכי קאמר שמואל הני מילי מידי דלא ממאים אבל מידי דממאים לא[ט] ודלא כפי' (ז) ר"ת שפסק דלא כשמואל מדמוקי ליה כר"א אלא ודאי קיימא לן כשמואל כדפירשנו וא"כ מותר לסמוך הקערה בפת היכא דלא ממאים[י] וי"ל דלריך לאכלו אח"כ ויש נוהגים לאכול דייסא בפת הוחיל ואוכלין הפת אח"כ אבל במס' סופרים אוסרו דאמרינן במס' סופרים (פ"ג) אין אוכלין אוכלין באוכלין אא"כ היה אוכלן בבת אחת ושמא היא דלא כשמואל[יא]: **מודים חכמים לר"א שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים.** תימה דאמרינן לקמן ד' דבריס נאמרו בכוס של ברכה מי ומלא[יב] וי"ל[יג] דבעינן שיתנו מי לתוך הכוס[יד] ואח"כ ימזגנו[טו] אי נמי בעינן מי מן הכתים[טז] אי אמר שמא כדאיתא במכות (ד' טז.): ריסקן ע' נמלים ואחד מי וכו' אלמא דאותו מי היינו אלא[יז] ה"נ בעינן שיהא הכוס אלא בלא[יח] שבירה: **למאי** חזי. פי' ולמאי אמתני לעילוא ומשני לקולייטי[יט] וכן הלכה כרבנן דיין אי מברכין עליו בורא הפת לדאמרינן (פסחים קח.): שמאן אי יאמר:

אין זורקין **את האוכלים.** בהני אלא מודה שמואל אין מעבירין כוס מלא על הפת וגם אין מוחקין עליו בשר אי ואין זורקין את הפת אפילו לא ממאים וכן אבר אוכלין אסור לזרוק במידי דממאים: **ולא** בימות הגשמים. אע"פ שבאגוזים אין האוכל נמחק בתוכו מ"מ כשהן עופלים בעיטו ונמאסים ומיהו עכשיו שדרכן לזרוק מעיט בצית חמנים צריך לזהר שלא יזרקום אלא במקום נקי[כ]: מעיקרא

ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך ואזמון עלייהו בדוכתייהו אבל אזמון עלייהו בדוכתייהו פרח זימון מינייהו אמר רבא מנא אמינא לה [ו]דתנן [ז]מטה שנגבה חציה או שאבדה חציה או שחלקוה אחין או שותפין טהורה החזירוה מקבלת טומאה מכאן ולהבא מכאן ולהבא אין למפרע לא אלמא כיון דפלגוה פרח לה טומאה מינה ה"נ כיון דאזמון עלייהו פרח זימון מינייהו: ב' חבורות וכו': תנא [ח]אם יש שמש ביניהם שמש מצרפן: אין מברכין על היין: ת"ר יין [ט]עד שלא נתן לתוכו מים אין מברכין עליו ב"פ הגפן אלא בורא פרי העץ ונוטלין ממנו לידים כשאין לנטילת ידים ויש לחלק[א] בין הני דאמרינן בפרק כל הבשר (דף קז.) לחזותא קפדינו[ד] ומיהו יש מפרשים לנטילת ידים בעינן מים לכתיב וידיו לא שטף במים[ה]:

כמאן אזלא הא דאמר שמואל וכו' **בר' אליעזר.** לכאורה משמע ממילי דאמר ר"א נוטלין וכו'. ומימה דאמרינן בפרק במה טומנין (ל' נ:) אימר דאמר שמואל במידי דלא ממאים במידי דממאים מי אמר וא"כ היכי מוקים לה הא דשמואל כר"א דהא יין מידי דממאים בנטילת ידים ובמידי דממאים מודה שמואל ועוד קשה דהכא משמע דאין הלכה כשמואל מדמוקי לה כר"א ובפרק שני דביצה (ד' כא.): קאמר אמתא דגמ' דסופני[ו] לאיתויה בי"ט דמטלטלין להו אגב רפתא[ז] כשמואל משמע דקי"ל כוותיה וי"ל דהכא לא קאמר אלא לדברי ר"א[ח] דסבר לה כשמואל ועדיפא מייני קאמר שמתיר אפילו היכא דממאים ולא נחת כאן אלא לפרש טעמא דר"א כדפירשנו ובה"ג אמר דהלכה כדבון דהכא והלכה כמי כשמואל דכי קאמר שמואל הני מילי מידי דלא ממאים אבל מידי דממאים לא[ט] ודלא כפי' (ז) ר"ת שפסק דלא כשמואל מדמוקי ליה כר"א אלא ודאי קיימא לן כשמואל כדפירשנו וא"כ מותר לסמוך הקערה בפת היכא דלא ממאים[י] וי"ל דלריך לאכלו אח"כ ויש נוהגים לאכול דייסא בפת הוחיל ואוכלין הפת אח"כ אבל במס' סופרים (פ"ג) אין אוכלין באוכלין אא"כ היה אוכלן בבת אחת ושמא היא דלא כשמואל[יא]: **מודים חכמים לר"א שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים.** תימה דאמרינן לקמן ד' דבריס נאמרו בכוס של ברכה מי ומלא[יב] וי"ל[יג] דבעינן שיתנו מי לתוך הכוס[יד] ואח"כ ימזגנו[טו] אי נמי בעינן מי מן הכתים[טז] אי אמר שמא כדאיתא במכות (ד' טז.): ריסקן ע' נמלים ואחד מי וכו' אלמא דאותו מי היינו אלא[יז] ה"נ בעינן שיהא הכוס אלא בלא[יח] שבירה: **למאי** חזי. פי' ולמאי אמתני לעילוא ומשני לקולייטי[יט] וכן הלכה כרבנן דיין אי מברכין עליו בורא הפת לדאמרינן (פסחים קח.): שמאן אי יאמר:

אין זורקין **את האוכלים.** בהני אלא מודה שמואל אין מעבירין כוס מלא על הפת וגם אין מוחקין עליו בשר אי ואין זורקין את הפת אפילו לא ממאים וכן אבר אוכלין אסור לזרוק במידי דממאים: **ולא** בימות הגשמים. אע"פ שבאגוזים אין האוכל נמחק בתוכו מ"מ כשהן עופלים בעיטו ונמאסים ומיהו עכשיו שדרכן לזרוק מעיט בצית חמנים צריך לזהר שלא יזרקום אלא במקום נקי[כ]: מעיקרא

גלוסקאות. שהרי אף בימות המטר הן נמאסין בזריקתן: **בולען.** בלא ברכה: **פולטן.** ומברך וחוזר ואוכלן: **משקין.** בולען אפילו אפשר לבלען לאחר מלוגמיו ולברך ולא לפולטם שמפסידן: **פולטן מידי דלא ממאים.** במה שנתנו בפיו ויכול לחזור ולאוכלו: במידי

בימות החמה. שאין עיט בדרכים: **אבל לא** בימות החמה הן נמאסין בזריקתן: **בולען.** בלא ברכה: **פולטן.** ומברך וחוזר ואוכלן: **משקין.** בולען אפילו אפשר לבלען לאחר מלוגמיו ולברך ולא לפולטם שמפסידן: **פולטן מידי דלא ממאים.** במה שנתנו בפיו ויכול לחזור ולאוכלו:

מסורת הש"ס

(א) כלים פי"ח מ"ט, (ב) [תוספתא פ"ד ה"ג], (ג) שבת נ: קמנ. ביצה כא:, (ד) ב"ב ל:, (ה) [נ"ז יד: ע"ש], (ו) מס' ד"מ פ"ט [ושם קתני ממשה דבריס ואין יושבין על האוכלין], (ז) [מס' סופרים פ"ג הי"ד], (ח) [תוספתא פ"ח דשבת ה"ק], (ט) [דף מה:], (י) [נר' שבת קמ.], (כ) בדפו"ר ליתא תיבת שיכול. ועי' מהרש"ל ומגה הרוטים, (ל) [נר"ש תוס' שבת עו: ד"ה כדי וכירוטין כט: ופסחים קח: ד"ה שתאן וכ"ג ל:: ד"ה עד],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל אזמון וכו' אלא עד כדי: (ב) ד"ה מטה וכו' אף לפני פרישה: (ג) תוס' ד"ה כמאן ובו' וי"ל וכו' ר' אליעזר דסבר: (ד) בא"ד ולא פירוש רבינו חננאל שפסק הלא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ונוטלין ממנו כו' ואין נוטלין. ל"ל לכיפך כל"ל שבכש"ש (ובירושלמי ריש פ"ו יין במנן שהוא כמות שהוא אומר עליו בפה"ש ואין נוטלין ממנו לידים מזמן שהוא מזוג אומר עליו בפה"ג ונוטלין ממנו לידים דבריי ר"א ומה"ש אין מי אין מזוג אומרים עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים אמר ר' אבא משום איבוד אוכלין כ"ה גירסת רבינו שם. וי"ש בגמ' כאן כמאן אזלא כו' בר"א דוקא דטעמייהו דרבנן משום איבוד אוכלין כמ"ש בירושלמי ומש"ש בשעת אכילה ראיה מוכחים כ"ש אבל רבינו בה"מ פי' ק"ש דחה ראיה זו ומ"ש: [ב] הש"י ד"ה (ונוטלין ממנו כו' עד אלא כמים) תפ"מ: [ג] שם (ובדקתי בתוספתא ול"ע בה הכי אלא כמו שהוא בספרים) תפ"מ (דגירסת רבינו בתוספתא ג"כ לדקן):

לעזי רש"י

פורשו"ן. שיקור, משקה לרפואה. אמונישטרישו"ן מנה, משאת.

מוסף רש"י

עושה אדם כל צרכיו בפת. בין תמים בין לפרל אותה ומתחה בתכשיל ריחה (שבת נ:) ולא מיישיבן לזמון לאוכלין (ביצה כא: וכנע"ז שבת קמנ.). עד שיתן לתוכו מים. אלא חשיב לשתים מי אלא מזוג ובעינות שלשה מיירי דדרו על מד אלא מיא (רשב"ם ב"ב צז:). לקולייטי. מין פירות (ע"ז יד: ע"ש).

מוסף תוספות

א. לא מבעיא שתי חבורות שאוכלות בבית אחד, אלא אפילו בשני בתים שאין רואין כלל אלו את אלו. תוס' הלא"ש. ב. כיון דע"מ כן נכנסו לאכול יחד. נמוק"י. ג. שאין רואין אלו את אלו. שם. ד. שיהא בהן מראה מים. רש"י מוגן קו. ד"ה לחזותא. אלמא אפילו מראה מים בעינן, ומי פירות אין בהם אפילו מראה מים, ושמא יש לחלק, דמים שנשתנו מראיהם גרועי ממי פירות שעומדין במראיתן ושם

מים עליהם. תוס' הלא"ש. ה. ומכאן סמכו חכמים לנטילת ידים. רשב"ג. [ז]לא נטילת ידים המכשיריין קאמר, אלא לנטילת ידים נקיות בעלמא קאמר. שם. ז. גרעיני תמרין. רש"י ביצה כא: ד"ה הני. ח. [ז]רבנן במידי דממאים כנטילת ידים ביין שמעינן להו דאסרי, ובמידי דלא ממאים לא שמעינן להו לא איסור ולא היתר, ודילמא אף רבנן מודו בה. רשב"ש. ט. קערה שאין בה אוכל שאם יפול עליו שימאיסנו. שם. י. אבל אם אינו אוכל הפת לבסוף אסור דתשיריגן להפסד אוכלין. נמוק"י. יא. ומיהו אגן כשמואל קי"ל כדאמרן. רשב"ש. יב. אלמא חי בעינן. תוס' שבת עו: ד"ה כדי שימנו. יג. דלא שיהא חי כשמבריכין עליו אלא וכו'. שם. יד. שמברכים עליו. תוס' ב"ג לז: ד"ה עד. טו. שלא ימזגנו בכוס זה ויפסוק בכוס אחר ויברך. תוס' שבת שם. שלא ימזגנו. שם. טז. מרגיאו מתוך החבית לשם ברכה. תוס' הלא"ש. יז. דאפילו מת נמי חשיב בריה. תוס' שם. יח. דכיון דאישתני לעלויא לקולייטי מברכין עליה לעולם בורא פרי הגפן. רשב"ש. יט. שיהיו רואין לולקטן. תוס' הלא"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

במידי דלא ממאים נמי. למה לי פולטן לסלקינהו לצד אחד: **יחזור ויאכל שום אחר.** כדי שיסריח יותר. כלומר יוסף על סרחונו [א] ו) ויעשה ברכה לבטלה: ו) **מי שאכל ושתה ולא ברך.** (ז) לפניהם קמי אברכת המוציא וברכת היין: **מהו שיחזור וכו'.** [ב] לאחר אכילה ושתיה: **הלכך.** כיון דאם זכר בתפלה נמי יכול לברך: **אפי' גמר סעודתו נמי יכול לברך: על הטבילה.** אלמא אע"ג דטבל הוא ברכה: **הפס מעיקרא לא חזי.** דרוב טבילות משום קרי הם ובעלי קריין אסורים בברכות שהם דברי תורה כדאמרינן בפרק מי שמתו (לעיל ד' כ:) **ודמוי מעיקרא לאו דמוי הוא** ולכי מתקן הדר מברך אבל האי מעיקרא איחזי וכיון דגמר לידמי ואזיל ולידמי לידמי: **אספרגוס.** כוס שהיו שותים בכל בקר אליבא ריקנא לרפואה: **דבחמרא עסקינן.** דאמרינן לקמן בשמעתין אספרגוס אע"ג יפה ואוקמינן בשל יין. וסימן רמ"ש לאם מעיס תמהוניות: **כי פגיא הויא.** דקתני וכ"ש לבני מעיס: **ביין מיושן.** של ג' שנים כדתנן בבבא בתרא (ד' נח.) יפן משל משמתק מיושן של שלש שנים: **קונם יין שאני טועם.** כהקדש יהא עלי יין שאני טועם: **אלא חי.** יין חי שאינו מזוג: **אין מפסיקין בו.** אלא שותהו בבת אחת: **ואין סומכין אותו.** לאכול אחריו מיד: **בדחמרא.** קמיכתו בפת: **בדשברא.** קמיכתו במינו אם שכר תאנים קמיכתו בתאנים ואם של תמרים הוא קמיכתו בתמרים: **לוקה.** בחולי: **בדחמרא.** לא ירוק: **בדשברא.** אם לא רק מיס הבאים בפיו אחריו לוקה: **אפילו בפני המלך.** ירוק ואל יסתכן: **סוריאל.** מלאך חשוב בא לפני הקב"ה: **אל תעול תלוקך שחרים מיד השמש.** אלא אתה בעצמך עולה ממקום שהוא שם ותלבשנו: **תכספים.** שם תכורת שדים: **איספגגיות.** שם תכורת מלאכי חבלה: **אימתי יצא אדם לידי אחד מן הדברים הללו וילכד.** רבי ישמעאל עלה לרקיע על ידי שם בגרייתא דמעשה מרכבה: **גודא.** כותל: **הוס על ברכה.** ברכת המזון: **בדהה ושטיפה וכו'.** כולהו מפרש להו ואזיל: **מן הקרקע.** אם ע"ג קרקע הסב. ואם על גבי שלחן מגביהו מן השלחן: **במפנה.** לדך דורון ומתיבות: **לאגבי ביתו.** לאשתו: **חי.** שמחוגו במים לאחר שנתנו בכוס של ברכה עליו מי הא תמרן במתני' [ה] אין מברכין. אי נמי חי בלע"ז פריש"ק להביאו מן החבית לשמו: **מעטרהו בתלמידים.** תלמידיו סובבין אותו כשהוא מברך: **בגטלי.** כוסות: **ובברכה אחרת.** כשמגיע לברכת הארץ מוסיף עליה: **מעטף.** בטליתו: אגן

מעיקרא גברא לא חזי. תימה והלא טמא אינו אסור לברך ובקונטרס פירש דבעלי קריין אסורים בדברי תורה [א] וי"ל דמיירי בטבילת גרים [ב] ומפני שהיה טבילה הכריחו לכל שאר טבילות לברך לאחר טבילה [ג] וכן בגט"ש שפעמים אדם בא מבית הכסא ואין אדם רואה לברך עד לאחר הטבילה נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר טבילה [ד]:

אין לנו אלא ארבעה דברים. ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר' יוחנן אהיא דנותנו לימינו דאמרי' לקמן ר"ל יוחנן דאשונים שאלו מהו שתסייע שמאל לימין משמע שכן היו נוהגים. ומיהו מדהאמוראים היו עושים עיטור ועיטוף משמע שהיו מתמירים על עצמן [א] והיו מזהרים בכוסן ולפיכך יש להתמיר בכוס של ברכה:

שטיפה חי ומלא. ילוש"לאמר דסוף פירקין א"ר אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושלשתן מקרא נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' שבע עיטור רצון מודח ומלא כמשמעו: **שטיפה** מבחוץ והדחה מבפנים. ופי' ר"י דוקא שאין הכוס יפה שיש בו שיורי כוסות אבל אם הוא יפה בלאו הכי שפיר דמי דלא בעינן אלא שיהא כוס של ברכה יפה: **זוכה לשני עולמות.** פי' הרב רבי יוסף ממרשיליי"א מדהוה ליה למכתב יש ודרוש רש וכתב ירשה הרי יו"ד ה"א יתירה ויו"ד ה"א נגרלו שני עולמות כדאמרינן בהתכלת (מנחות ד' כט:) כי ביה ה' צור עולמים [ו] (אל תקרי צור [ז] אלא נר וכו'): **שמאל** מהו שתסייע לימין. בכוסות גדולות מיירי או בראש אדם בעת שאל להיות בשבת שהוא בתוכה או בנישואין ולריך להאריך בברכת המזון: אין

במידי דלא ממאים נמי לסלקינהו לצד אחד וליברך תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דרבי יוסי בר אבין משמיה דרבי יוחנן משום שנאמר [1] ימלא פי תהלתך בעוז מיניה מרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דתניא [2] אטבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא [3] מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי: תנו רבנן אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכ"ש לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו מדקתני יפה ללב מכלל דבחמרא עסקינן וקתני וכל שכן לבני מעים והתניא ללע"ט יפה לרמ"ת קשה כי תניא ההיא במיושן [3] כדתנן [4] קונם יין שאני טועם שהיין קשה לבני מעים אמרו לו והלא מיושן יפה הוא לבני מעים ושתק [ג] אסור בחדש ומותר במיושן שמע מינה: תנו רבנן ששה דברים נאמרו באספרגוס אין שותין אותו אלא כשהוא חי ומלא מקבלו בימין ושותהו בשמאל ואין משיחין אחריו ואין מפסיקין בו ואין מחזירין אותו אלא למי שנתנו לו ורק אחריו ואין סומכין אותו אלא במינו והתניא אין סומכין אותו אלא בפת לא קשיא הא בדחמרא הא בדשברא תני חדא ללע"ט יפה לרמ"ת קשה ותניא אידך לרמ"ת יפה ללע"ט קשה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשברא תני חדא רק אחריו לוקה ותניא אידך לא רק אחריו לוקה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשברא א"ר אשי השתא דאמרת לא רק אחריו לוקה מימיו נזרקין אפילו בפני המלך: א"ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריאל שר הפנים [4] אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש [5] ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכספית ואמרי לה אסתלגית של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד אמר ריב"ל שלשה דברים סח לי מלאך המות אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו [6] ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניהן וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל ואי פגע מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבע אמות אי איכא נהרא לעבריה ואי איכא דרכא אחרינא ליזיל בה ואי איכא גודא ליקו אחורא ואי לא ליהדר אפיה ולימא [2] ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' עד דחלפי מיניה: א"ר זירא א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה חי ומלא עיטור ועיטוף נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד [3] [7] הדחה שטיפה [7] חי ומלא תנא הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר [3] ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא עיטור רב יהודה מעטרהו בתלמידים רב חסדא מעטר ליה בגטלי [ד] [8] אמר ר' חנן [9] ובחי [9] אמר רב ששת [9] ובברכת [9] הארץ עיטוף רב פפא מעטף ויתיב רב אסי פרים סודרא על רישיה [10] נוטלו בשתי ידיו א"ר חיננא בר פפא מאי קראה [4] שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ונותנו לימין א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין אמר רב אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו אגן

מעיקרא גברא לא חזי. תימה והלא טמא אינו אסור לברך ובקונטרס פירש דבעלי קריין אסורים בדברי תורה [א] וי"ל דמיירי בטבילת גרים [ב] ומפני שהיה טבילה הכריחו לכל שאר טבילות לברך לאחר טבילה [ג] וכן בגט"ש שפעמים אדם בא מבית הכסא ואין אדם רואה לברך עד לאחר הטבילה נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר טבילה [ד]:

אין לנו אלא ארבעה דברים. ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר' יוחנן דאשונים לימינו דאמרי' לקמן ר"ל יוחנן דאשונים שאלו מהו שתסייע לימין משמע שכן היו נוהגים. ומיהו מדהאמוראים היו עושים עיטור ועיטוף משמע שהיו מתמירים על עצמן [א] והיו מזהרים בכוסן ולפיכך יש להתמיר בכוס של ברכה:

שטיפה חי ומלא. ילוש"לאמר דסוף פירקין א"ר אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושלשתן מקרא נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' שבע עיטור רצון מודח ומלא כמשמעו: **שטיפה** מבחוץ והדחה מבפנים. ופי' ר"י דוקא שאין הכוס יפה שיש בו שיורי כוסות אבל אם הוא יפה בלאו הכי שפיר דמי דלא בעינן אלא שיהא כוס של ברכה יפה: **זוכה לשני עולמות.** פי' הרב רבי יוסף ממרשיליי"א מדהוה ליה למכתב יש ודרוש רש וכתב ירשה הרי יו"ד ה"א יתירה ויו"ד ה"א נגרלו שני עולמות כדאמרינן בהתכלת (מנחות ד' כט:) כי ביה ה' צור עולמים [ו] (אל תקרי צור [ז] אלא נר וכו'): **שמאל** מהו שתסייע לימין. בכוסות גדולות מיירי או בראש אדם בעת שאל להיות בשבת שהוא בתוכה או בנישואין ולריך להאריך בברכת המזון: אין

פא א מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ז סמג עשין מז עוש"ע יו"ד סי' רפח סעיף ב:
פב ב מיי' פ"ד שם הל' ג עוש"ע או"ח סי' קפז סעיף ח:
פג ג [מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ז עוש"ע יו"ד סי' רלב סעיף טז]:
פד ד ש"ע יו"ד סי' ד סעיף יא:
פה ה ש"ע יו"ד סימן שנט סעיף ב:
פו ו ז מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' טו [וסה"מ מהל' שבת הל' ז] סמג שם עוש"ע או"ח סי' קפב סעי' ו ח ב ג:
פז ח עוש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

1. יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ:
תהלים עא ח
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר יְיָ בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְיָ בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ:
זכריה ג ב
3. וְלִנְפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמְלֵא בְּרָכָת יְיָ יָם וָדָרוֹם יִרְשָׁה:
דברים לג כג
4. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ:
תהלים קלד ב

רבינו חננאל

ואקשינן ובמידי דלא ממאים נמי למה לי פולטן ניסלקינן לצד אחד ולברך. תרגמה ר' יצחק קסקסאה, פירוש כך שמו. [משום שנאמר ימלא פי תהלתך]. בירושלמי דכיצד מברכין רב הונא אמר הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן ואם היו אוכלין מסלקן לצדדין, ר' יצחק בר מרי אמר קומי ר' אסי בר בון בשם ר' יוחנן ואפי' אוכלין פולטן דכתיב ימלא פי תהלתך, וכשהן בתוך פיו אין כאן מלא תהלה. ואי קשיא לך היכי תני בהו מסלקן, איכא לתרוצי היכא דאישר איפשר, כגון דלא מימאיס ואיפשר למפלטינהו והדר מיכלינהו מפלט להו ומברך, דכתיב ימלא פי תהלתך. היכא דלא איפשר כגון דמימאיס ואי פליט להו לא מצי אכלינהו, מסלקינהו לצד אחד ומברך. **בעו מיניה דרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך. אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף מעט ויחזור ויאכל שום אחר**, אתמהא, וכי היכי דלא חזי לאינש למיעבד הכי, הכי נמי דמיחייב לצלויי בשעתיה, אי נמי לברוכי על מה דאכל ושכח ולא בירך, בשעת דמידכר לא תחייב לברוכי אתמה, ואיכא לארווחי טעמא דתנן הקורא מכאן ואילך וכו' [ולא הפסיד כאדם הקורא בתורה]. **אמר רבינא הלכך** אפי' **גמר סעודתו מברך.** ואמר רבינא מנא אמינא לה וכו' [דתניא טבל ועלה אומר בעלייתו אשר קדשנו במצוותיו וצונו על הטבילה]. ואסיקנא דלית הילכתא הכי, דהתם גבי טבילה אפי' נזכר ברהתו לא חזי לטבול, אבל הכא וכו' [מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי]. **הא דטבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אקב"ו על הטבילה.** היינו דוקא בטבילת גר דאכתי גברא לא חזי, אבל בשאר טבילות מברך עליהן עובר

הדחה ושטיפה חי ומלא. פי', צריך שיהיה חי בכוס עד על הארץ משום דבשאינו מזוג איכא שבחא דארנא שהיין חזק. וכד מטי לברכת הנפן אין בו במים משום דלא חי בלא מים וזהו מודיע חכמים וכולי'. ואמר ר' יוחנן כל המברך על כוס מלא ונתנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ולא עוד אלא שזוכה ונוחל העולם הזה והעולם הבא. **עיטור בתלמידים רב חסדא מעטר בגטלי.** פי', היה נותן לרישה לימין המברך ולרישה לשמאלו כוסות, וכשאמר המברך ברכת הארץ מוסיף מאחר מאלו הכוסות בכוס שביד המברך. [ד]עכשיו כל יין ששותין מזוג הוא במים. **עיטוף דמעטף** או פרים סודריה ארישיה. **מקבלו בשתי ידיו ואוחזו בימינו.** ורבי יוחנן מנע אפילו לסייע בשמאלו.

לעשייתן. א"ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריא העולם הזה והעה"ב: בכתר שם נורא שמסר לו גבריאל והיה מדבר עם מלאכי השרת. **במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון**

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אין מסיחין על כוס של ברכה. פירש"י שלא יסיח (דעת) המברך משנתנו לו כוס של ברכה וה"ה המסובין שאין רשאין להסיח דבעינן שיתכוין שומע ומשמיע[8] וגם אין להפסיק השומעים בשיחת מוזגין כמו שאין המברך רשאי להסיח ואע"פ שאמר התם (פרק במה מדליקין דל"ה ד' לד:) שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא משמע שהשומע קח בינתים ואפילו הכי יצא אך לכתחלה אין לעשות כן ומיהו נראה דהיינו דוקא בשעה שהמברך שותק מעט בין ברכה לברכה אבל בשעה שהוא מברך אם היה מדבר אפילו בדיעבד לא יצא:

והלכתא בכולהו יושב ומברך. לפי שברכת המזון דאורייתא החמירו בה להיות יושב ומברך שהרי עשרה דברים נאמרו בו מה שאין כן בשאר ברכות והוא נוטריקון ואכלת ושבעת שב עם וברכת לברכת המזון מפי רבי משה אלנדרנו:

הדרן עלך שלשה שאכלו

[8]אבן נעבד לחומרא [1]ומגביהו מן הקרקע טפח א"ר אחא בר' חנינא מאי קראה [2]כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא [3]ונותן עיניו בו כי היכי דלא ניסח דעתיה מיניה [4]ומשגרו לאנשי ביתו במתנה כי היכי דתתברך דביתהו עולא אקלע לבי רב נחמן כריך ריפתא בריך ברכת מזונא יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן א"ל רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר [2]וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך תניא נמי הכי ר' נתן אומר מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך אדהכי שמעה ילתא קמה בזיהרא ועלתה לבי חמרא ותברא ד' מאה דני דחמרא א"ל רב נחמן נשדר לה מר כסא אחרינא שלח לה כל האי נבגא דברכתא היא שלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי א"ר אסי [4]אין מסיחין על כוס של ברכה ואמר רב אסי אין מברכין על כוס של פורענות מאי כוס של פורענות א"ר נחמן בר יצחק כוס שני תנ"ה השותה כפלים לא יברך משום שנאמר [3]הכון לקראת אלהיך ישראל והאי לא מתקן א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא האוכל ומהלך מברך מעומד וכשהוא אוכל מעומד מברך מיושב וכשהוא מיסב ואוכל יושב ומברך [1]והלכתא בכולהו יושב ומברך:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו [6]דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים [1]מברך על היין ואחר כך מברך על היום ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס וב"ה אומרים [2]מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים ב"ש אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן וב"ה אומרים על הכסת ב"ש אומרים מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים וב"ה אומרים נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית [3]ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה וב"ה אומרים נר ובשמים מזון והבדלה ב"ש אומרים שברא מאור האש וב"ה אומרים [5]בורא מאורי האש [4]אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עכו"ם ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמים של ע"ז ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו מי שאכל ושכח ולא בירך ב"ש אומרים יחזור למקומו ויברך וב"ה אומרים יברך במקום שנזכר ועד מתי מברך [5]עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו [6]בא להן יין אחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון ובית הלל אומרים [7]למברך על המזון ואח"כ מברך על היין [8]ועונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה כולה: **גמ'** [7]תנו רבנן דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר [8]דבר אחר ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כדברי ב"ה מאי ד"א וכי תימא התם תרתי והכא חדא ה"נ תרתי נינהו ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כדברי ב"ה פשיטא דהא נפקא בת קול איבעית אימא קודם בת קול ואיבעית אימא לאחר בת קול ורבי מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת התמיד קרא יתרא למילף דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב ומכאן אתה למד לכל התמידין: המוספין וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא יתרא למילף דבשביל שהיא תמיד תעשו את אלה[9] מלבד משמע לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו וכ'

אלו דברים וכו' בסעודה. שנתלקו בהלכות סעודה: **מברך על היום.** בקידוש שבתות וימים טובים: **ואחר כך מוזגין את הכוס.** יין הבא לפני המזון כדאמרינן בפרק כילד מברכין (לעיל מג.) הסבו אע"פ שנטל כו' הביאו להם יין וכו' וקאמרי ב"ש טובלין לידים ואחר כך שותים את הכוס ואוכלים סעודתם בהיא נטילה וב"ה אומרים מוזגין את הכוס ושותין אותו ואחר כך טובלין לידים. וטעמא דתרוייהו מפרש בגמרא: **מקנח ידיו במפה.** מנגבלת מים לאשונים: **ומניחה על השולחן.** מקנח בה ידיו תמיד מזומנת התבשיל: **וב"ה אומרים.** על הכר או על הכסא יניחנה אחרי כן ושם יקנח בה ידיו תמיד. וטעמא מפרש בגמ'[10]: **מכבדין את הבית.** מקום שאכלו שם אם הסבו על גבי קרקע מכבדים את הקרקע או אם הסבו על השלחן מכבדין את השלחן משיורי אוכלין שנתפזרו עליו: **ואחר כך טובלין לידים.** מים אחרונים: **נר ומזון.** מי שאין לו אלא כוס אחד במולאי שבת מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו נר ומזון ובשמים והבדלה כו': **אין מברכים על הנר ועל הבשמים של עכו"ם ושל מתים.** טעם דכולהו מפרש בגמרא[11]: **שיאותו.** שיהו נהנים ממנו: **עד כדי שיתעכל המזון.** מפרש שיעורא בגמ'[12]: **מברך על היין.** בגמרא[13] מפרש פלוגתייהו: **עונין אמן אחר ישראל המברך.** אפילו לא שמע אלא סוף ברכה אבל לא לאחר כותי שמא ברך להר גריזים: **גמ' שהיום גורם ליין שיבא.** כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש: **וכבר קדש היום.** משקבלו עליו או מלאת הכוכבים: **ועדיין יין לא בא.** לשלחן וכשם שקודם לגיסה כך קודם לברכה: **שהיין גורם לקדושה שתאמר.** שאם אין יין לא מקדשין. והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת: **תדיר קודם.** נפקא לן במסכת זבחים[14] מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת התמיד תעשו את אלה[15] מלבד משמע לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו וכ'

אלו דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה. שנתלקו בהלכות סעודה: **מברך על היום.** בקידוש שבתות וימים טובים: **ואחר כך מוזגין את הכוס.** יין הבא לפני המזון כדאמרינן בפרק כילד מברכין (לעיל מג.) הסבו אע"פ שנטל כו' הביאו להם יין וכו' וקאמרי ב"ש טובלין לידים ואחר כך שותים את הכוס ואוכלים סעודתם בהיא נטילה וב"ה אומרים מוזגין את הכוס ושותין אותו ואחר כך טובלין לידים. וטעמא דתרוייהו מפרש בגמרא: **מקנח ידיו במפה.** מנגבלת מים לאשונים: **ומניחה על השולחן.** מקנח בה ידיו תמיד מזומנת התבשיל: **וב"ה אומרים.** על הכר או על הכסא יניחנה אחרי כן ושם יקנח בה ידיו תמיד. וטעמא מפרש בגמ'[10]: **מכבדין את הבית.** מקום שאכלו שם אם הסבו על גבי קרקע מכבדים את הקרקע או אם הסבו על השלחן מכבדין את השלחן משיורי אוכלין שנתפזרו עליו: **ואחר כך טובלין לידים.** מים אחרונים: **נר ומזון.** מי שאין לו אלא כוס אחד במולאי שבת מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו נר ומזון ובשמים והבדלה כו': **אין מברכים על הנר ועל הבשמים של עכו"ם ושל מתים.** טעם דכולהו מפרש בגמרא[11]: **שיאותו.** שיהו נהנים ממנו: **עד כדי שיתעכל המזון.** מפרש שיעורא בגמ'[12]: **מברך על היין.** בגמרא[13] מפרש פלוגתייהו: **עונין אמן אחר ישראל המברך.** אפילו לא שמע אלא סוף ברכה אבל לא לאחר כותי שמא ברך להר גריזים: **גמ' שהיום גורם ליין שיבא.** כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש: **וכבר קדש היום.** משקבלו עליו או מלאת הכוכבים: **ועדיין יין לא בא.** לשלחן וכשם שקודם לגיסה כך קודם לברכה: **שהיין גורם לקדושה שתאמר.** שאם אין יין לא מקדשין. והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת: **תדיר קודם.** נפקא לן במסכת זבחים[14]

[1] מ"ר פכ"ט מהל' שבת הל' ז' ומגן עשין מ' טוש"ע א"ח סי' קפד סעיף ד:
[2] ג ד' ומגן ועוש"ע שם:
[3] ה מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה טו טוש"ע שם סעיף ו:
[4] ו מיי' פ"ד שם הל' ג ומגן שם עוש"ע א"ח סי' קפג סעיף ט:
[5] א ז מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ו ז ומגן עשין נט טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף י:
[6] ח [מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעי' יג וסי' רפט סעי' ח]:
[7] ט [מיי' פכ"ט מהלכות שבת הל' כד טוש"ע א"ח סי' רלא סעיף ח]:
[8] ב י מיי' פ"ט מהל' ברכות הל' [ז] ח ט ופכ"ט מהל' שבת הל' כה ומגן עשין מ כט טוש"ע א"ח סי' רח סעיף ג ה ו וסי' רלז סעיף ג וסי' רלח סעיף יב:
[9] כ [מיי' פ"ג מהלכות ברכות הל' יד וס"ד הל' ח טוש"ע א"ח סי' קפד ס"ה]:
[10] ג ל [מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה יד] טוש"ע א"ח סי' קעד סעיף ג:
[11] ד מ מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה יג ומגן עשין מז טוש"ע א"ח סי' רטו סעיף כ:

רבינו חננאל

ומגביהו מן הקרקע טפח. פי' בתלמוד ארץ ישראל צריך להגביהו מן השלחן טפח. ונותן עיניו בו. שלא יסיח דעתו ממנו. כולא בנבא דברכתא היא. פי' ההוא מהדורא דכסא עד ששותין כל המסובין אחר הברכה ורגילין הנם לקרות מחזור (כל) [על] כוס ברכה. ריש מי שאומר נטלי דמעבר בהן נקראין נגבא דברכתא. שלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטוטי קלמי. פי' רוכלין המחזירין למכור בפתחי בני אדם, ורובן עשויין למכור לנשים בפתחיהן מיני תכשיטין, לא תמצא בהן אלא דברים הרבה כעין משלים. ומבלאי בגדים שהן סמרטוטין לא תמצא אלא כנים, כך זה עולא, בעל דברים הוא, כמו הרוכלים. אמר רב אסי אין מסיחין על כוס של ברכה. פי' כי שקיל ליה לאלתר מברך. **סליק פ"ו לפ"ש מתני':** אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום. פי' על היום קידוש, על היין ברא פרי הגפן. מתני' בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס ובית הלל אומרים מוזגים את הכוס ואח"כ נוטלין לידים. תנו רבנן בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס, שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה, חישין שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס המשקין ויטמאו את הכוס ונמצא שותה בכוס טמא. בית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים, בית הלל סברי כלי שנטמא אחוריו במשקין מותר להשתמש בו כדבעינן למימר לקמן. והא דגזרו בית שמאי משום ניצוצות, (ב)לא שכיחי, וכיון דמותר להשתמש בו חישינן דאם לא יטול ידיו תחלה יהיו המשקין בידיו משפיחין, וכאשר יגע הכוס בידיו יטמא אותו המשקין מאחורי הכוס שהן טמאין, ויטמא המשקין (החם) א'[ת] הידים, ונמצא אדם זה אוכל בידים מסואבות. ומפני מה אחורי הכוס שהן טמאין אין מטמאין האיש החופם בכוס אפילו בלא משקין, משום דאין כלי מטמא אדם. אמרו בית הלל לבית שמאי זה שאתם גוזרין להשתמש בכלי טהור שאחוריו בלבד טמאין משום שמא יגתזו ניצוצות מתוך הכוס ויפלו לאחוריו ויטמאו, ניצוצות לא שכיחי. ותוב הא בעינן תיכף לנטילה ברכה, הילכך מוזגין הכוס ומברכין ושותין ואח"כ נוטלין לידים (וגומ') [ואוכלין] מיד. והלכה (כר') [כביתן] הלל. **בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה וכו'.** פסק מר רב יהודאי גאון כל היכא דאיכא קידוש יומא מקדש אריפתא, אי נמי קידושא והבדלה בהדי הדדי, דהיינו מוצאי שבת וכניסת יו"ט ראשון, או יו"ט שני ולית ליה חמרא מקדש אריפתא, אבל הבדלה גרידתא לא מבדילין אריפתא. ומר רב צמח גאון אמר בה טעמא שבשאר ימות השנה אין מבדילין על הפת, שאין דומה קידוש להבדלה, מפני שקידוש אי אפשר שלא לסעוד, דאמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה. וכיון ששלחן קבוע וסעודה קבועה לילי שבת ולילי יו"ט, וא"א שלא לסעוד, מקדשי על הפת. אבל מוצ"ש אינו שולחן קבוע, דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל. לא מבדיל אריפתא [ז]הילכתא אין מבדילין אריפתא.

מסורת הש"ס

[6] פסחים קיד. סוכה נ"., [7] פסחים קג., [8] [לקמן נב.], [9] מופסקת ס"ה כ"י ה [פסחים קיד.] [סוכה נו.], [10] [קידושין ע.], [11] [שמות מ.], [12] פסחים שם זבחים לא., [13] [לקמן נב.], [14] [לקמן נב.], [15] [לקמן נב.], [16] [לקמן נב.], [17] [לקמן נב.], [18] [לקמן נב.], [19] [לקמן נב.], [20] [לקמן נב.], [21] [לקמן נב.], [22] [לקמן נב.], [23] [לקמן נב.], [24] [לקמן נב.], [25] [לקמן נב.],

ו) [עירובין ז.] ז"מ נט: תוקע מד. יומות יד. פסחים קיד. ב) תוספתא פ"ה הל"ב פסחים קג: קה:, ג) תוספתא פ"ה הל"ח [פסחים קג.], ד) [פסחים קה:], [עירובין מ:] פסחים קה:, ה) [פסחים סט.], ו) [סט.], ז) תוספתא פ"ה הכ"ו, ח) [ע"ז מר עירובין נט. ד"ה היה ומתולין מז: ד"ה כל וכמיתו יג: ד"ה ותנלן], י) פרק פ"מ מ"ז קרבות פ"מ מ"ג ן [מולין נג.], כ) תענית כב: כמורות לח. כלים פכ"ה מ"א נדה ז:, ל) [ע"ז], מ) [לעיל נח:], נ) ע' במהרש"ל מה שהגיה בדברי רש"י אלו, ס) [שבת יד:], ע) בפ"ל: שנטמאלו, פ) [שבת יג:], צ) בפ"ל: משקה, ק) [מולין כד:], ר) [שבת יד:], ש) [סוטה ד:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועל הכאמים שב"ש אומרים: (ב) שם ומכרי ס"ש (כרכת המזון) תפ"מ וי"ב פ"ל וכן הוא בפרק"י ברכה:

מוסף רש"י

הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין. תמלא לפי שהוא תדיר ותדיר קודם (רשב"ם פסחים קב:). ואחר כך אומר הבדלה. הבדלה לבסוף, לפי שאלו הלאלמות קבלות וכרכת הבדלה תרוכה לעיקר ואומרה לבסוף (שם). ומשלשלין. לשון שלשלת שמתבטל יחד עם ברכת המזון (שם). המברך צריך שיטעום. אי הוא לו אחד מן הטומאים, ובטמיים אחד מהם יכלו כולם (שם קה:) משום דגזרה הוא לכם על ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר שהבא ברכת היין דבוקה פרי הגפן שלא לעולר (עירובין מ:). צריך שיעור. רביעית לוג (רשב"ם פסחים שם). כלי שנטמאו אחרוריו. כלי בן לו של מתכת קאמר שמטמאין מנגע (תוגיגה כב:). במשקין. דטומאה דרבנן היא, דמדאוריי"תא אין אוכל ומשקה מטמא כלי, שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, ומזו אמרים שיהו משקין מטמאין כלי, לפי שיש משקה שהוא אב הטומאה ומטמא כלי מן הטורה, כגון זיקו אל זב ומימי רגליו, הלכך הואיל וטומאה זו מדברי סופרים, אחרוריו טמאים. ושאר אמתמין שנו טהורים, דעבדו רבנן היכר לחודיע שטומאה זו מדבריהם ולא יפרסו עליה תרומה וקדשים, קן היא מפורסת במסכת נדה פ"ק (תוגיגה שם).

מוסף תוספות

א. משום דיצאה בת קול. תוס' ס"מ נט: ד"ה נא. תורה. שם. ג. ולא הצריכו בת קול אלא משום דבית שמאי הוו חריפי טפי. תוס' יומא יומא: ד"ה כמאן. ד. אבל אם יש לו כוס ואינו מצפה שימצא למחר יין, [ויצטרך למחר לברך ברכת המזון בלא יין. נמוקי"י]. יותר טוב שיאכל קודם שיבדיל ויברך ויבדיל על אותו כוס, ממה שיבדיל על הכוס ויברך ברכת המזון בלא כוס. תוס' הרא"ש. כיון שעכשו יכול לברך שתיהן על הכוס ודוחין איסור דאכילה קודם הבדלה מפני הכוס לברכת המזון. נמוקי"י.

רב ניסים גאון

ור' משמיע הוא דאמר אין משגיחין בבת קול. עיקר שלו הלא שאמר ר' יהושע בפרק הזהב (ב"מ דף פט) במעשה תנורו של עכנאי לא בשמים היא (דברים ל) כבר נתנה לנו על הר סיני וכו' כבר הזכרנוה לשעבר. ואלו האותאבות (ר"ל הקושיות) שנזכרו בכאן המברך צריך שיטעום וטעמו פגמו לבד ברכת היין ענפים יוצאין מן ההיא בריית דאקשו מינה כבר התניא הנכנס לביתו במוצאי שבת בגמרא (דף קה) כי כשהוכירו זו הבריית לשם אמרינן עלה שמע מינה מהא מתניתא ה' שמע מינה המבדיל תפלה צריך שיבדיל על הכוס ושי"מ כוס של ברכה צריך שיעור ושי"מ המברך צריך שיטעום ושי"מ טעמו פגמו: ונטמו ידים לכוס ידים שניות הן. עיקרה דטומאת ידים גזירה דרבנן היא וכי גזרו בהו רבנן טומאה לתרומה אבל לחולין לא והיא אחת מי"ח דבר שגזרו בו ביום ואיתא מיפרשא בפ' יציאות השבת (דף יג) מאי ניעבו ר"מ דבר דתנן ואלו פוסלין את התרומה והספר הידים ואמרינן ר"מ ס"ט גזרו בהו רבנן טומאה מפני שהידים עסקניות הן וזו המשנה בסוף מס' זבים ומדקתני ואלו פוסלין את התרומה מכלל שהידים שניות הן כי השני הוא שפוסל את התרומה

ור' יהושע. בבבא מציעא בתנורו של עכנאי בפ' השואל (ד' נט:): ומשלשלין. לשון שלשלת כלומר סודרין לאחר המזון: וממאי דב"ש היא דו. אלמא לב"ש מאור ואח"כ בשמים וכן בריית אמר מאור ואחר כך בשמים אמר אלמא ב"ש היא וקתני יין בריש מקמי הבדלה: ודילמא ב"ה היא ואליבא דר"מ. דתנן במתניתין ב"ה אומרים נר ובשמים ואמר בגמרא (ר"מ היא): נא סלקא דעתך. לאוקמי בריית במתניתין דתמני' קתני מזון באמצע ובריית קתני משלשלין כולן לאחריו כר' יהודה דאמר על המזון שבתחלה ומדקתני לרבי יהודה מאור ואח"כ בשמים בית שמאי היא: ומ"מ קשיא. דברכת היין קדמה להבדלה: קדוש עיולי הוא והבדלה אפוקי היא: ברכה טעונה כוס. ברכת המזון דקתני מנימו לאחר המזון: והתנן. מתני' בפרקין (מ) [ב] נא לכן. כל ימות השנה קאמר: אחר המזון. ובכוס המזון לא בא לסם וכשגמרו סעודתם בא לסם לפני ברכת המזון: מאי לאו דשמי ליט. וה"ק ב"ש אם רצה מברך על היין ושותהו ואין צריך להנימו לברכת המזון: טעמו פגמו. לברכת המזון ולקדוש והבדלה בפרק ערבי פסחים (ד' קה:): ה"ג אלא מרי פגמי אליבא דב"ש. תנא דתמני' ותנא דר' חייא (ו) תנא דרבי חייא אליבא דב"ש אמר אין ברכה טעונה כוס ותנא דתמניתין דלעיל דרבי יהודה אליבא דב"ש סבר ברכה טעונה כוס: גורה שמא יטמאו משקין. שנפלו באחורי הכוס מתמת ידים דתנן (פרק פ"מ מ"ז) כל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה ויחזרו ויטמאו את הכוס וב"ש סברי אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאות דלקמן: וליטמו ידים לכוס. למה ליה דקאמר משקין שאחורי הכוס אלא משקין נמי מטמו ידים לכוס: אלא ע"י משקין. שהמשקין נעשין ראשונים מדרבנן. ומ"מ כלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה הני מילי מדאורייתא ומטמים גזרה) שיהו משקים לראשונים ומטמאים כלי גזרה משום משקים זב וזבה שהן אבות הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו: וב"ה אומרים זו. בתוספתא ה"ג לה וב"ה אומרים אחורי הכוס לעולם טמאים דבר אחר תכף לגנו"י שעודה למאי דמיישיתו אלא יטמאו הידים את אחורי הכוס אלו משמע היא שאפילו לבתחלה מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים ומוכו טהור כגון זה שטמאתו) אחוריו מממת משקין אלמרינן ביה בשמעתין מוכו טהור הלכך מוחזין ושותין את הכוס תחלה קודם קנילה אפס אתה אומר נוטלין לידים מתחלה שמא יהו אחורי הכוס טמאין גזרה שמא לא יהו הידים נגועות יפה ממי הנטילה מסואבות: ונטמי כוס לידים. למה לי משקין בידים אפי' ידים נגועות שבידים ונמצא אוכל בידים עניד ב"ה מקנגא דשותהו קודם נטילה כוסות הנאין בתוך המזון מה תהא עליהן הלא מטמאין את הידים: אין לי מטמא אדם. כלומר כלי כזה שנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים דקיי"ל כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע במסכת ידים (פ"ג מ"ח) בכלים שנטמאו במשקין ואומר את שנטמא באב הטומאה מטמא את הידים ושנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים שאין שני עושה שני ואע"פ שהספר מטמא את הידים) אין למדים הימנו הלכך כוסות שבתוך המזון שהידים נגועין אינן מטמאין את הידים. ואם תאמר פעמים שיש משקין) תנשיל טופח על הידים אין תורת משקין עליו אלא תורת אוכל: כלי שנטמאו אחוריו במשקין. בכלי שטף קאמר דאילו כלי חרס אין מטמאין מגבן אפילו בטומאה לחולייתא): שנטמאו אחוריו במשקין. אין לך משקה שאינו לטומאה שאף אם נגע בשני עשאוהו חכמים תחלה: אחוריו עמאין. אף על פי שאין אדם וכלים מקבלין טומאה מן המורה אלא מאב הטומאה גזרו חכמים) שיהו משקין מטמאין כלים מפני שאינו משקה שהוא אב הטומאה לטמא אדם וכלים מה"ת כגון זובו של זב ורוקו ומימי רגליו גזרו על כל המשקין שיטמאו כלים:

תוכו

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. ואם תאמר מ"ש קשה הלכתא דהכהיא דרבי יהושע דתנור של עכנאי קי"ל כרבי יהושע וקי"ל כב"ה[8] וי"ל דלוקא התם קאמר דאין משגיחין בבת קול[9] דהכא קול היה כנגד הרוב וכבר אמרה תורה אחרי רבים להטות (שמות כג) אבל ב"ש היו רבים[3] אע"פ שמייתי רבי יהושע הכא אע"ג דלא דמי דשאני התם דהכא קול היה כנגד הרוב אבל תנא סבר טפי מרבי יהושע דאמר אין משגיחין בבת קול אע"פ שהרוב מסייע לבת קול הוא וב"ש מחדדי טפי וא"פ מ"ם דבקדוש והבדלה מברכין קודם על היין ובברכת המזון אין מברכין עד לאחר שלש ברכות וי"ל דהיכי נעביד אם נברך קודם ברכת המזון מ"כ יהא ברכת המזון היסח הדעת דבשלמא בשאר ברכות לא עקר נפשיה משתיה דבקדוש היה רוצה לאכול ובהבדלה היה רוצה לשתות אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתיה: מניחו עד לאחר המזון. הכא משמע שמותר לעשות קודם הבדלה. תימה הא אמימר בא טוות (ע"פ דף קז.) פי' לן מעונה לפי שלא היה לו יין להבדיל עליו. וי"ל דשאני אמימר שהיה סבור שיהיה לו כוס למחר[7] לו מחמיר על עצמו היה והכא שאני דקסבר ברכת המזון טעונה כוס ולכך מניחו לברכת המזון: טעמו פגמו. פרש"ש דוקא לקדוש והבדלה צריך שלא יהא פגום אבל לשתות צריך לברך עליו אע"פ שהוא פגום דאסור ליהנות מן העולם"ז אבל כמשוי וסברי ב"ש[3] ברכת המזון טעונה כוס והא תנן בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על המזון מאי לאו דמברך עילויה ושתי ליה לא דמברך עילויה ומנח ליה והאמר מר[10] המברך צריך שיטעום דטעים ליה והאמר מר[11] כוס של פגמו דטעים ליה בידיה והאמר מר[12] ברכה צריך שיעור והא קא פחית ליה משיעוריה דנפיש ליה טפי משיעוריה והא אם אין שם אלא אותו כוס תתי תרי לא הוי ומחד נפיש והא תני רבי חייא ב"ש אומרים מברך על היין ושותהו ואחר כך מברך ברכת המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים וכו': ת"ר ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזרה[13] שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס וליטמו ידים לכוס ידים שניות הן[14] ואין שני עושה שלישי בחולין[15] אלא על ידי משקין ובה"א מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שבידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים וניטמי כוס לידים[16] אין כלי מטמא אדם וניטמי למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחוריו במשקין עסקינן דתוכו טהור וגבו טמא[17] דתנן[18] כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאים

תוכו

קשה הלכתא אהלכתא דהכהיא דרבי יהושע דתנור של עכנאי קי"ל כרבי יהושע וקי"ל כב"ה[8] וי"ל דלוקא התם קאמר דאין משגיחין בבת קול[9] דהכא קול היה כנגד הרוב וכבר אמרה תורה אחרי רבים להטות (שמות כג) אבל ב"ש היו רבים[3] אע"פ שמייתי רבי יהושע הכא אע"ג דלא דמי דשאני התם דהכא קול היה כנגד הרוב אבל תנא סבר טפי מרבי יהושע דאמר אין משגיחין בבת קול אע"פ שהרוב מסייע לבת קול הוא וב"ש מחדדי טפי וא"פ מ"ם דבקדוש והבדלה מברכין קודם על היין ובברכת המזון אין מברכין עד לאחר שלש ברכות וי"ל דהיכי נעביד אם נברך קודם ברכת המזון מ"כ יהא ברכת המזון היסח הדעת דבשלמא בשאר ברכות לא עקר נפשיה משתיה דבקדוש היה רוצה לאכול ובהבדלה היה רוצה לשתות אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתיה: מניחו עד לאחר המזון. הכא משמע שמותר לעשות קודם הבדלה. תימה הא אמימר בא טוות (ע"פ דף קז.) פי' לן מעונה לפי שלא היה לו יין להבדיל עליו. וי"ל דשאני אמימר שהיה סבור שיהיה לו כוס למחר[7] לו מחמיר על עצמו היה והכא שאני דקסבר ברכת המזון טעונה כוס ולכך מניחו לברכת המזון: טעמו פגמו. פרש"ש דוקא לקדוש והבדלה צריך שלא יהא פגום אבל לשתות צריך לברך עליו אע"פ שהוא פגום דאסור ליהנות מן העולם"ז אבל כמשוי וסברי ב"ש[3] ברכת המזון טעונה כוס והא תנן בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על המזון מאי לאו דמברך עילויה ושתי ליה לא דמברך עילויה ומנח ליה והאמר מר[10] המברך צריך שיטעום דטעים ליה והאמר מר[11] כוס של פגמו דטעים ליה בידיה והאמר מר[12] ברכה צריך שיעור והא קא פחית ליה משיעוריה דנפיש ליה טפי משיעוריה והא אם אין שם אלא אותו כוס תתי תרי לא הוי ומחד נפיש והא תני רבי חייא ב"ש אומרים מברך על היין ושותהו ואחר כך מברך ברכת המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים וכו': ת"ר ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזרה[13] שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס וליטמו ידים לכוס ידים שניות הן[14] ואין שני עושה שלישי בחולין[15] אלא על ידי משקין ובה"א מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שבידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים וניטמי כוס לידים[16] אין כלי מטמא אדם וניטמי למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחוריו במשקין עסקינן דתוכו טהור וגבו טמא[17] דתנן[18] כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאים

תוכו

את המשקין לעשותן תחלה ולפי שעיקר טומאת ידים מדרבנן היא הוי ספיקה טהור כדתנן במס' טבול יום (פ"ב משנה ב) חומר בטבול יום מבידים שספק טבול יום פוסל את התרומה והידים ספיקן טהור. גזירה שמא יטמאו משקין שבידים מחמת הכוס זה הכוס קאי בטומאת אחוריים כדתנן בפרק חומר בקודש (תוגיגה ב) אחוריים תוך ובית הצביעה לתרומה כלומר שאחוריו נטמאו במשקין ואעפ"כ תוכו טהור וכל שהוא בענין הזה הרי הוא מטמא את המשקין והמשקין עוד מטמאים דברים אחרים כדתנן בטהרות בפרק ח' (משנה ז) משקין שנטמאו באחוריו כלי מטמאין אחד ופוסלין אחד ובתוספתא כלים [פ"ג] משקין טהורין הנתונין על הארץ וגגו בהן כוס שאחוריו טמאין או בית צביעתו נטמאו משקין וטומאת אחוריים מדרבנן היא כדתניא בתורת כהנים [בפ' שמיני] רבי אומר תדע שאין טומאת משקין לכלים מן התורה [אלא מד"ס שאין טומאה מן התורה] מטמאה את כלי שטף מאחריו שאין תוכו טמא וכלים שנטמאו במשקין תוכו טהור ואין לך לו טומאת אחוריים אלא במשקין בלבד ובתרומה אבל בקודש שמא דתנן

א [מיי' פכ"ע מהל' שבת הל' יב ובהל"ד שם טוש"ע או"ח סי' רלו ס"ג וסי' רלט ס"ד]:
ה ב מיי' פכ"ע מהלכות שבת הל' טז טוש"ע או"ח סי' קפב סעיף ג:
ו ג מיי' פי"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה ג:
ז ד מיי' פ"ז שם הל' ה:
ח ה מיי' פ"ח שם הלכה ה:
ט ו מיי' פ"ז שם הל' ג ופי"ג מהל' כלים הל"ד:

רבינו חננאל

ור' יהושע הוא דאמר אין משגיחין בבת קול. פי' ר' יהושע בפ' הזהב בתנורו של עכנאי [הוא דאמר הכא הלכה כבית הלל]. [שאני עיולא יממא מאפוקי יממא ומר]. עיולי יומא מחבבינן ליה ולא מאחרינן ליה, אפוקי יומא דהוא תליא בהבדלה מאחרינן ליה]. [והאמר מר טעמו פגמו. לברכה]. [דתנן כלי שנטמאו אחוריו במשקין וכו'. פי' אם נפלו משקין טמאין באחוריו הכלים, אם יש בתוכו תרומה לא נטמאת וכו'. וזהו שאמרו כלי שנטמאו אחוריו במשקין, אחוריו טמאין, תוכו אוגנו אזניו ידיו טהורין לתרומה אבל לא לקדש, נטמא תוכו נטמא כולן].

רב ניסים גאון

על העיקר שכבר הקדמנוהו בתחלת המסכת כי השני עושה שלישי בתרומה ולא בחולין ואיתא בפ"א דמסכת טהרות (צ"ל דתוספת' פ"ה דטהרות) הידים מטמאות אחד בקודש ופוסלות את התרומה ואין ידים לחולין ובגמ' דאין דורשין דבני מערבא (הלכה ה) גרס' מתוך שאתה אומר לו ידיו שניות אף הוא בודל מן התרומה ולא מחמת משקה גזרו עליהם ויהיו תחלה ק"ו ומה אם טבול יום שהוא דבר תורה אינו אלא פוסל ידים שהן מדבריהם לא כ"ש ב"א כלום גזרו על הידים לא מפני כדי שיהא בודל מן התרומה מתוך שאתה אומר לו ידיו שניות אף הוא בודל מן התרומה ותנן בפרה פ' י"א (משנה ה) כל הטעון ביאת מים מדברי סופרי' מטמא את הקודש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמשנת ידים בפ"ג התמיהו ואמרו לו לר"ע היכן מצינו שהידים תחלה ואמרינן תו והיד מטמאת את חברתה דברי ר' יהושע וחכ"א ידים שניות הן ואין שני עושה שני ולפי זה הטעם אין הידים מטמאין את הכוס אבל המשקין שאחוריו מטמאין מחמת ידים כדתנן במס' פרה (פ"ח משנה ז) כל הפוסל את התרומה ממטא את המשקין להיות תחלה חוץ מטבול יום ובפרק אור ל"י"ד (פסחים ד' יז) הן אומרין משקין הבאין מחמת ידים ובפרק יציאות השבת (דף יד) אמרי' האוכלין שנטמאו במשקין משקין דמאי אי נימא במשקין מחמת שרץ דאורייתא היא דכתיב (ויקרא יא) וכל משקה אשר ישתה אלא דנגעו במשקין הבאין מחמת (שרץ) (ידים) וגזרו רבנן על משקין הבאין מחמת ידים משום משקין הבאין מחמת שרץ ובתוספתא טבול יום (פרק א) תניא חומר בידים מטבול יום וכו' ומטמאין

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות